

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертаційну роботу
Тюкалова Михайла Володимировича «"Мосульське питання" в політиці
Великої Британії на Близькому Сході (1918-1929 рр.)»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за
спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія**

Впродовж XX століття важливий вплив на світовий економічний і політичний розвиток спрямований енергетичний чинник. Енергозабезпечення національної економіки, пошуки джерел енергоносіїв і сьогодні виступає надзвичайно актуальною проблемою для всіх країн світу, як власне і для України.

Більше ніж століття нафта залишається одним із найважливіших елементів, що рухають світовою політикою та економікою, а значення енергоресурсів викликає загострення як прихованого, так і відкритого протистояння між державами. Досить часто вона виступає мотиваційним фактором суперечностей та конфліктів. Ситуація ускладнюється і тим, що запаси нафти є вичерпними, невідновлюваними та нерівномірно розподіленими. Протягом порівняно короткого проміжку часу нафта із ресурсу для побутових потреб еволюціонувала у могутнє знаряддя боротьби та потужне джерело багатства окремих людей, фірм і цілих країн. На зламі XIX – XX ст. вона стає провідним енергоносієм у розвинутих індустриальних країнах світу. Пошуки її джерел, організація видобутку, транспортування справляли значний вплив на формування зовнішньополітичних орієнтирів країн та їхні відносини на міжнародній арені. Одним із центрів протистояння великих держав у боротьбі за джерела видобутку нафти на початку ХХ ст. стає регіон Близького Сходу. Ще в XIX ст., коли з'ясувалося, що в його надрах зосереджені великі запаси енергетичних ресурсів, він перетворюється на арену комерційної та дипломатичної боротьби між впливовими державами світу, у якій одну з ключових ролей відіграла нафта.

Із завершенням Першої світової війни і підписанням в 1918 р. Мудроського перемир'я між країнами Антанти та султанською Туреччиною

ропочинається процес формування близькосхідного конфлікту, в якому одна з вирішальних ролей належала Великій Британії.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження Тюкарова Михайла Володимировича обумовлена незмінним науковим інтересом до витоків, сутності та етапів формування близькосхідного конфлікту, так званого «Східного питання», та його нафтового аспекту на прикладі «Мосульського питання».

З огляду на вищезазначене, обрана дисертантом проблема є спробою здійснити комплексне дослідження нафтового аспекту «Східного питання» в політиці Великої Британії на Близькому Сході в 1918-1929 рр.

Наукова новизна досліджуваної дисертантом проблеми визначається відсутністю у вітчизняній історичній науці наукових досліджень проблеми формування та реалізації британської політики на Близькому Сході в контексті вирішення «мосульського питання» у 1918-1929 рр. Здобувачем також залучено до наукового обігу значну кількість джерел, зокрема, документів з фондів Національного архіву Індії, які розкривають роль Великої Британії в перебудові Близького Сходу від початку Лозаннської конференції 1923 р. й до завершення «мосульської кризи», коли Англії вдалося встановити свій контроль над більшою частиною близькосхідного регіону. Дисертантом також досліджено питання врегулювання Великою Британією проблем так званого «лозаннського спадку» на основі теорії «очікуваних результатів зовнішньої торгівлі», запропонованої сучасною школою британських і американських істориків для визначення нових критеріїв оцінки причин ускладнення міжнародних відносин між двома світовими війнами.

Окрім того, в дисертації дістали предметне висвітлення такі маловивчені питання як: етапи розвитку «мосульського конфлікту» в англо-ірако-турецьких відносинах; взаємодія британських та американських політиків щодо вирішення нафтової проблеми у 20-ті роки ХХ століття у контексті «Східного питання»; роль кемалістської Туреччини як «третіої сили», що мала вплив на стратегію політико-економічного курсу Великої Британії на Близькому Сході;

діяльність англійського торгово-фінансового капіталу в період врегулювання невирішених в Лозанні питань та деякі інші.

У вступній частині роботи автором сформульовані мета, наукові завдання, об'єкт, предмет дослідження, його хронологічні та географічні рамки.

Структура дисертаційної роботи Тюкарова М.В. побудована за проблемно-хронологічним принципом, відповідає меті та завданням роботи і не викликає серйозних зауважень.

Джерельна база дослідження у цілому самодостатня для висвітлення обраної проблеми і представлена опублікованими та архівними джерелами, мемуарами, матеріалами конференцій та з'їздів, тогочасною періодикою, які дозволили дисертанту комплексно й критично дослідити історичні умови формування та реалізації близькосхідної політики Британії протягом досліджуваного періоду.

До позитивних сторін роботи слід віднести досить ґрутовний науково-предметний аналіз історіографії проблеми, яка об'єднана автором в чотири групи досліджень за регіональним та проблемним принципом і віддзеркалює результати наукових розвідок зарубіжної та вітчизняної історіографії щодо витоків, сутності та основних етапів досліджуваної проблеми.

Використані принципи, методи та теоретичні підходи у цілому дали можливість розв'язати поставлені в дисертаційній роботі конкретно-історичні завдання.

Варто зазначити, що дисертант продемонстрував достатні здібності до роботи з історичними джерелами, науковою та публіцистичною літературою, а також здатність застосовувати принципи та методи наукового дослідження.

Зміст автoreферату дисертації у цілому відображає структуру, історіографію та джерельну базу теми, основні аспекти досліджуваної проблеми та висновки дисертаційної роботи.

Висновки до дисертаційного дослідження у цілому відповідають заявленим у вступі науковим завданням і підсумовують результати

дослідження. Разом із тим, окрім з них мають описовий характер, перенасичені переказом фактів, а не їхнім аналізом та узагальненням.

У цілому, позитивно оцінюючи кандидатську дисертацію М.В. Тюкарова, варто закцентувати увагу на її недоліках й упущеннях:

- потребують більш чіткого обґрунтування актуальність, хронологічні рамки дисертаційного дослідження;
- у вступі та першому розділі роботи дисертантом не приділена належна увага аналізу принципів та методів дослідження проблеми. Зокрема, автором знехтувані важливі для розкриття періодизації проблеми діахронний метод, метод актуалізації, який дозволяє розкрити актуальність та новизну досліджуваної проблеми;
- в процесі аналізу історіографії проблеми здобувачем, на жаль, не використані окрім узагальнюючі роботи з історії Великої Британії, а також наукові розвідки видатного радянського британіста-історіографа К.Б. Виноградова, Л. Кертмана, українських істориків-британістів В. Горбика, С. Толстова;
- у першому розділі дисертаційного дослідження та в авторефераті відсутній поділ джерел на групи, що призвело до певної плутанини в складанні списку використаних джерел та літератури, зокрема публіцистичні роботи А. Тойнбі дисертантом аналізуються в джерельній базі, разом із тим дослідження Дж. Кейнса, опубліковані в 1924 р., визначені здобувачем, як монографічна література;
- у вступній частині роботи, як власне і у 3 розділі відсутнє конкретне формулювання та тлумачення сутності «мосульського питання», як нафтового аспекту «східного питання» та одного з перших проявів близькосхідної проблеми;
- практично відсутній російський чинник у розв'язанні «Східного питання», зокрема аналіз позиції та політичних дій керівництва СРСР щодо Близького Сходу в зазначений період;

- висновки в кінці окремих розділів дисертації мають формальний характер, не узагальнюють належним чином дослідження окремих аспектів проблеми;
- узагальнюючі висновки, зроблені в підсумку дисертаційного дослідження, подекуди не в достатній мірі відповідають науковим завданням, сформульованим у вступі;
- існують певні зауваження, щодо оформлення наукового апарату дослідження, зокрема списку використаних джерел та літератури, в якому порядковий номер подекуди не відповідає номеру посилання в тексті (62, 66, 75, 77, 78, 350);
- текст дисертації містить окремі стилістичні та граматичні огріхи, русизми, подекуди некоректно фіксуються хронологічні дати.

Висловлені вище зауваження та побажання істотно не знижують загального позитивного висновку щодо дисертаційного дослідження здобувача. Основні положення роботи у цілому виглядають теоретично обґрунтованими і реалізують певний внесок у збагачення наукових знань та розуміння основних зasad політики Великої Британії на Близькому Сході протягом 1920-х рр. та осмислення сутності «Мосульського питання» як важливої складової нафтового аспекту «Східного питання» та його ролі в міжнародних відносинах між двома світовими війнами.

Підсумовуючи вищевказане, слід наголосити, що Тюкалов Михайло Володимирович провів значну науково-пошукову роботу над цікавою і досить складною проблемою і представив до захисту самостійне і в основному завершене в рамках визначених мети й завдань дослідження.

У цілому, позитивно оцінюючи результати проведеного дослідження, вважаємо, що дисертаційна робота Тюкарова Михайла Володимировича «"Мосульське питання" в політиці Великої Британії на Близькому Сході (1918-1929р.)», відповідає вимогам п. 11 та п. 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 24 липня 2013 р. № 567, ...»,

а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07. 00. 02 – всесвітня історія.

Офіційний опонент:

кандидат історичних наук,
доцент кафедри
всесвітньої історії НПУ імені
М. П. Драгоманова

20 червня 2017 р.

